

ЗАГАЛЬНИЙ СКЛАД ДЕЛІКТУ СТВОРЕННЯ НЕБЕЗПЕКИ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

THE GENERAL BODY OF THE TORT OF CREATION OF DANGER: WAYS OF IMPROVING THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Бурачинська Ю.Б., д.філос. у галузі права,
асистент кафедри кримінального права і кримінології
Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена висвітленню одного з актуальних питань у кримінальному праві щодо можливості вдосконалення Кримінального кодексу України шляхом доповнення його загальним складом делікту створення небезпеки. Було виокремлено три підходи щодо встановлення кримінальної відповідальності за створення небезпеки у кримінальному законі та проаналізовано переваги та недоліки кожного з них. Обґрунтовано, що найбільш оптимальним було б використання у Кримінальному кодексі України третього підходу, відповідно до якого, крім спеціальних складів деліктів створення небезпеки, потрібно ще передбачити загальний склад делікту створення небезпеки.

Вказано, що загальний склад делікту створення небезпеки доцільно передбачити у Розділі II Особливої частини Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи», доповнивши його статтею 129-1 «Створення небезпеки для життя чи здоров'я іншої людини». Також здійснено юридичний аналіз складу цього кримінального правопорушення, зокрема, охарактеризовано всі обов'язкові ознаки загального складу делікту створення небезпеки, а також обґрунтовано конструкцію будови диспозиції та санкції запропонованої статті.

Акцентовано увагу на тому, що загальний склад делікту створення небезпеки допоміг би заповнити прогалини, які наявні у чинному Кримінальному кодексі України, адже його можна вважати проявом забезпечення повноти кримінально-правового регулювання щодо кримінальної відповідальності за створення небезпеки, зокрема, у частині захищеності особливо цінних об'єктів кримінально-правової охорони від небезпеки. До того ж наявність у Кримінальному кодексі України загального складу делікту створення небезпеки допоможе забезпечити стабільність кримінального закону під час динамічного розвитку суспільних відносин, у процесі якого щоразу з'являються нові джерела небезпеки, поводження з якими потребує дотримання спеціальних правил.

Ключові слова: створення небезпеки, створення небезпеки як ознака складу кримінального правопорушення, делікти створення небезпеки, кримінальна відповідальність за створення небезпеки, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність.

The article is devoted to highlighting one of the topical issues in criminal law regarding the possibility of improving the Criminal Code of Ukraine by adding to it the general body of the tort of creation of danger. It is distinguished three approaches to the establishment of criminal liability for creation of danger in criminal law and it is analyzed the advantages and disadvantages of each of them. It is grounded that the most optimal is the third approach which should be used in the Criminal Code of Ukraine, according to which, in addition to the special bodies of the torts of creation of danger, it is necessary to provide the general body of the tort of creation of danger.

It is determined that the general body of the tort of creation of danger should be provided in Chapter II of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine «Criminal offenses against life and health of a person», supplementing it with Article 129-1 «Creation of danger to life or health of another person». It is also carried out a legal analysis of the body of this criminal offense, in particular, it is characterized all obligatory signs of the general body of the tort of creation of danger, as well as it is grounded the construction of the structure of the disposition and sanction of the proposed article.

It is focused attention on the fact that general body of the tort of creation of danger should help to fill the gaps in the current Criminal Code of Ukraine, because it can be considered as a provision of the completeness of the criminal law regulation regarding criminal liability for creation of danger, in particular, in the part of protection particularly valuable objects of criminal law protection against danger. In addition, the presence in the Criminal Code of Ukraine of the general body of the tort of creation of danger will help to ensure the stability of the criminal law during the dynamic development of social relations, in the process of which new sources of danger appear, treatment of which requires compliance with special rules.

Key words: creation of danger, creation of danger as a sign of the body of criminal offense, torts of creation of danger, criminal liability for creation of danger, criminal offense, criminal liability.

Постановка проблеми. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) законодавець у певних випадках встановлює кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, ознакою складів яких є створення небезпеки (загрози) окремим об'єктам кримінально-правової охорони. Наприклад, це склади кримінальних правопорушень, що передбачені у ч. 1 ст. 240, ч. 1 ст. 272, ч. 1 ст. 277 КК України [8]. Однак, аналіз кримінального закону дає підстави вважати, що частина діянь, якими створюється небезпека, не є кримінально-караними. Відповідно чинний КК України потребує удосконалення щодо кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою складів яких є створення небезпеки.

Метою дослідження є визначити шляхи вдосконалення КК України у контексті можливості його доповнення загальним складом делікту створення небезпеки.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що науковці вже неодноразово висловлювали свої міркування з приводу необхідності вдосконалення КК України щодо кримінальної відповідальності за створення небезпеки, а також з приводу доцільності доповнення національного кримінального закону загальним складом делікту створення небезпеки. Зокрема, Н. О. Антонюк вважає, що

існує потреба в нормативній регламентації відповідальності в межах загальної норми кримінально-протиправних діянь, які створюють загрозу спричинення суспільно небезпечних наслідків у виді смерті. Цей крок забезпечить диференційований підхід до різних проявів суспільно небезпечної поведінки особи, у тому числі тих, які створили небезпеку для життя особи. Тобто вчена підтримує підхід, згідно якого варто передбачити у чинному КК України як загальну, так і спеціальні норми щодо деліктів створення небезпеки. На її думку, варто сконструювати загальну норму, яка охоплювала б собою, у тому числі, й ті делікти поставлення в небезпеку, які спеціальними нормами ще не охоплені. Йдеться про формулювання загальної норми, яка б могла охопити явно небезпечні форми поведінки. Такі форми прояву кримінально-протиправної діяльності можна було б кваліфікувати саме за цією нормою [1, с. 289].

Крім цього, розглядають доцільність конструювання загального складу делікту створення небезпеки розробники Проекту нового КК України (далі – Проект). Зокрема, у цьому контексті потрібно звернути увагу на те, що у різних редакціях Проекту однаково це питання не вирішувалося. Так, у редакції Проекту станом на 30.12.2022 р. була

передбачена ст. 4.3.5 «Створення небезпеки для життя чи здоров'я іншої людини» [9], тобто це був загальний склад делікту створення небезпеки, а також у цій редакції Проекту були передбачені і спеціальні склади деліктів створення небезпеки. Однак ця стаття була виключена у редакції Проекту станом на 30.01.2023 р. [10], тобто загальний склад делікту створення небезпеки заподіяння істотної шкоди для життя чи здоров'я іншої людини вже не був передбачений, залишились лише спеціальні склади деліктів створення небезпеки. Тому з цього приводу цікавим є Висновок на Проект КК України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.), підготований експертною групою, зокрема, щодо можливості відповідальності за створення небезпеки для життя чи здоров'я іншої людини. У цьому Висновку експерти звернули увагу на те, що казуїстичний спосіб описання ознак складів кримінальних правопорушень створює небезпеку появи прогалин у кримінально-правовому регулюванні. Це обґрунтовується, крім законмірностей правового регулювання, ще й особливостями самого проекту. Тому, на думку експертів, підхід, який був обраний робочою групою у попередній редакції Проекту, виглядає як більш системно виважений [4]. Відповідно у наступній редакції Проекту станом на 22.05.2023 р. були враховані рекомендації лінгвістичної експертизи та окремі зауваження національних і зарубіжних експертів, Проект було доповнено ст. 4.3.4 «Створення небезпеки для життя чи здоров'я іншої людини», відповідно до якої підлягає відповідальності «особа, яка небезпеку настання особливо тяжкої шкоди або значної чи тяжкої шкоди здоров'ю іншої людини: 1) створила або 2) не відвернула, будучи зобов'язаною та маючи можливість її відвернути» [11]. Ця стаття у цій же редакції передбачена і в останній на сьогодні редакції Проекту станом на 02.07.2024 р. [12], тобто у ній передбачені як загальний склад делікту створення небезпеки, так і спеціальні склади таких деліктів.

Дослідження досвіду іноземних держав також дає підстави вважати, що у кримінальних законах деяких з них, крім спеціальних складів деліктів створення небезпеки, передбачено й загальні склади цих деліктів. Зокрема, цей підхід використано у таких державах як Канада (ст. 180 Кримінального кодексу Канади) [14], Республіка Польща (арт. 160 Кримінального кодексу Республіки Польща) [16], Французька Республіка (ст. 223-1 Кримінального кодексу Французької Республіки) [17].

Загалом можна виділяти три підходи щодо встановлення кримінальної відповідальності за створення небезпеки [3, с. 171] у кримінальному законі.

Відповідно до першого підходу законодавець передбачає лише загальний склад делікту створення небезпеки та не диференціює кримінальну відповідальність за створення небезпеки з урахуванням різних ознак складу кримінального правопорушення. Перевагою цього підходу є те, що він дозволяє суттєво зменшити обсяг кримінального закону. Однак він не позбавлений недоліків, оскільки у загальному складі делікту створення небезпеки неможливо передбачити всі особливості ознак складів окремих деліктів створення небезпеки, зокрема, ті, які підвищують суспільну небезпеку вчиненого діяння. Тому в окремих випадках більш доцільною є диференціація кримінальної відповідальності, зокрема, у разі створення небезпеки для інших об'єктів кримінально-правової охорони, ніж для тих об'єктів, що є ознакою загального складу делікту створення небезпеки. Крім цього, якщо певна поведінка є суспільно небезпечною та досить поширеною у суспільстві, а також має свої особливості, які можна відобразити як ознаки складу кримінального правопорушення, то у таких випадках доречно конструювати спеціальні склади деліктів створення небезпеки.

Суть другого підходу, який відображено у чинному КК України, полягає у тому, що законодавець передбачає лише спеціальні склади деліктів створення небезпеки, диферен-

ціюючи кримінальну відповідальність, зокрема, з урахуванням об'єкта кримінально-правової охорони, якому створюється небезпека, особливостей суспільно-небезпечного діяння, місця, способу, обстановки вчинення кримінального правопорушення. На перший погляд, у такий спосіб простіше дотримуватися принципу правової визначеності під час конструювання кримінально-правових норм шляхом деталізації ознак складу кримінального правопорушення. Однак недоліками цього підходу є те, що у правовому регулюванні виникають прогалини, оскільки складно передбачити всі випадки створення небезпеки, які необхідно криміналізувати; у разі, якщо все ж намагатись передбачити різні способи вчинення суспільно небезпечного діяння, якими створюється небезпека, то це призведе до надмірного обсягу кримінального закону; крім цього, у зв'язку з динамічністю розвитку суспільних відносин часто законодавець не може оперативного реагувати на виникнення нових джерел небезпеки. У цьому контексті слушною є думка З. А. Загинеї-Заболотенко про те, що, як не дивно, наслідком використання законодавцем казуїстичних переліків як у самому тексті КК України, так і у тих нормативно-правових актах, до яких відсилають бланкетні диспозиції статей Особливої частини КК України, також може бути ризик невизначеності. Це зумовлено тим, що законодавець на етапі створення правової норми не може охопити все коло предметів, що включаються у зміст відповідного поняття [5, с. 78; 6, с. 73].

Третій підхід, який ще можна назвати змішаним або комбінованим, поєднує в собі два попередні підходи, тобто у кримінальному законі законодавець передбачає як загальний склад делікту створення небезпеки, так і спеціальні склади таких деліктів. Фактично він (третій підхід) дає змогу об'єднати переваги двох зазначених вище підходів, а також усунути притаманні їм недоліки. Таким чином цей підхід є золотом серединою щодо встановлення кримінальної відповідальності за створення небезпеки.

Отже, вищевикладене дає підстави вважати, що найбільш оптимальним у кримінально-правовому регулюванні відповідальності за створення небезпеки є третій підхід, який можна було б використати для удосконалення КК України. Оскільки у чинному кримінальному законі передбачені спеціальні склади деліктів створення небезпеки, то варто його доповнити загальним складом делікту створення небезпеки. Це дозволить усунути ті недоліки, що притаманні другому підходу, який зараз використовується, а також покращити рівень законодавчого регулювання.

Загалом можна навести такі аргументи на користь доцільності доповнення КК України загальним складом делікту створення небезпеки.

По-перше, це допоможе уникнути прогалин в законодавчому регулюванні [2, с. 129]. Адже, як вказує Н. О. Антонюк, навіть ґрунтовне дослідження усього різноманіття форм поведінки, яка створює загрозу для життя людини, і закріплення цих форм в окремих кримінально-правових нормах призведе до прогалин, надмірної конкуренції та істотно розширить обсяг КК України. Крім цього, сумнівно, що законодавець здатен передбачити всі прояви потенційно небезпечної поведінки, які створюють загрозу для життя [1, с. 289]. Так, прикладом досить поширеної поведінки, внаслідок якої створюється небезпека для життя чи здоров'я іншої людини, що не є кримінально-протиправною, можна назвати порушення правил дорожнього руху особою, яка керує транспортним засобом, внаслідок чого була створена небезпека для життя чи здоров'я іншої людини, але реальна істотна шкода життю чи здоров'ю іншої людини внаслідок такого порушення правил ще не була заподіяна. Також прикладом прогалин у законодавчому регулюванні може бути порушення спеціальних правил поведіння з джерелами підвищеної небезпеки, внаслідок чого створюється небезпека для життя чи здоров'я іншої людини, але така поведінка не

є кримінально-караною. Тобто через те, що спеціальними складами деліктів створення небезпеки, передбаченими в Особливій частині чинного КК України, така поведінка особи не охоплюється, то притягнути особу до кримінальної відповідальності можна лише, коли буде заподіяно реальну істотну шкоду життю чи здоров'ю іншої людини. У таких випадках йдеться про непослідовність законодавця у диференціації кримінальної відповідальності за створення небезпеки на рівні спеціальних складів деліктів створення небезпеки.

По-друге, внаслідок доповнення КК України загальним складом делікту створення небезпеки не буде зайвого навантаження на текст кримінального закону шляхом істотного збільшення його обсягу з урахуванням можливих способів вчинення суспільно небезпечного діяння, внаслідок якого створюється небезпека для життя чи здоров'я особи [2, с. 129]. Адже у такому разі КК України став би суттєво більшим за обсягом, а самі спеціальні складі деліктів створення небезпеки займали б його значну частину. Тобто законодавець повинен криміналізувати не конкретні види створення реальної небезпеки, а лише види створення такої небезпеки для окремих об'єктів кримінально-правової охорони. Загалом такий підхід допоможе не зловживати надмірною кількістю бланкетних диспозицій у тексті кримінального закону.

По-третє, законодавець іноді не може оперативного реагувати на динамічність розвитку суспільних відносин та виникнення щоразу нових джерел небезпеки, які потребують дотримання правил поведінки з ними [2, с. 129]. Крім цього, навіть якщо відповідні зміни і будуть періодично вноситись до КК України, то за те діяння, яке не охоплювалося нормами чинного на момент його вчинення кримінального закону, винного не можна буде притягнути до відповідальності, адже такий новий закон не матиме зворотної дії в часі. А внаслідок цього певні об'єкти кримінально-правової охорони залишаться без захисту.

Щодо самої конструкції загального складу делікту створення небезпеки, то з цього приводу Н. О. Антонюк зазначає, що у цьому контексті є цікавою модель, яку розглядають іноземні дослідники В. А. Сперджин і Т. П. Фейган. Так, вирішення проблеми відповідальності за поставлення в небезпеку здійснюється з урахуванням двох груп ознак: 1) особа знає, що її поведінка є небезпечною, 2) поведінка особи свідчить про особливу байдужість чи невинуватість нехтування людським життям [18, с. 407; 1, с. 289]. Н. О. Антонюк вважає, що «ці ознаки можна використати (з огляду на специфіку чинного кримінального закону) для конструкції загальної норми, яка б містила ознаки основного складу злочину поставлення в небезпеку. Зміст цієї норми повинен ґрунтуватися на ознаках діяння та особливостях суб'єктивної сторони. Так, діяння повинно бути об'єктивно небезпечним; здатність завдавати шкоду для нього має бути іманентною. Адже недопустимо вести мову про діяння як небезпечне, якщо така його властивість не зможе бути доведена, використовуючи стандарт доказування «поза розумним сумнівом» [1, с. 289]. Тобто, суспільно небезпечне діяння, яке вчиняє винний, має бути таким, що за своєю суттю здатне призвести до створення небезпеки, крім цього, саме воно має бути причиною створення небезпеки. Винний має усвідомлювати такий характер свого діяння, а до створення небезпеки ставитись або байдуже, або розраховувати, що ця небезпека не настане.

Загальний склад делікту створення небезпеки доцільно передбачити у Розділі II Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи», доповнивши його ст. 129-1 «Створення небезпеки для життя чи здоров'я іншої людини». У диспозиції цієї статті має бути вказано: «порушення спеціальних правил особою, яка зобов'язана їх дотримуватися, що створило небезпеку для життя іншої людини, а також небезпеку

заподіяння такої людині тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень» [3, с. 182]. Таке розміщення статті, у якій передбачений загальний склад делікту створення небезпеки, у структурі Особливої частини КК України пов'язане з тим, що у Розділі II Особливої частини КК України законодавець спочатку передбачає кримінальну відповідальність за реальне заподіяння істотної шкоди для життя особи, потім – її здоров'ю, далі – у ст. 129 КК України встановлена відповідальність за погрозу вбивством [8], тому буде логічно наступною розмістити статтю, у якій передбачена кримінальна відповідальність за створення небезпеки заподіяння істотної шкоди для життя чи здоров'я іншої людини. Крім цього, таке кримінальне правопорушення є менш суспільно небезпечним, ніж ті, що розташовані перед ним.

Варто зазначити, що у цьому загальному складі делікту створення небезпеки буде відображено такі ознаки складу кримінального правопорушення:

- об'єкт складу кримінального правопорушення – суспільні відносини, що виникають з метою захисту життя та здоров'я особи. Це пов'язано з тим, що життя та здоров'я людини є тими благами, які потребують посиленого захисту, адже завдяки їм забезпечується фізичне існування людини, а також вони є особливо цінними як для самої людини, якій така небезпека створюється, так і для всього суспільства [2, с. 128–129]. Зокрема, це впливає із ч. 1 ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [7];

- суспільно небезпечне діяння як ознака об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, що полягає у порушенні спеціальних правил, які встановлені з метою захисту певних суспільних відносин, зокрема, з метою захисту життя, здоров'я особи, а також її безпеки. Варто уточнити, що йдеться про такі правила, порушення яких здатне спричинити небезпеку для об'єкта кримінально-правової охорони. Диспозиція такої статті буде бланкетною, оскільки у тексті кримінального закону неможливо та недоцільно передбачити всі види правил, внаслідок порушення яких може бути створена небезпека, а тому можна звернутися до відповідного акту, де ці правила передбачені. Крім цього, обов'язковими ознаками об'єктивної сторони загального складу делікту створення небезпеки буде ще суспільно небезпечний наслідок у виді створення реальної та конкретної небезпеки для життя чи здоров'я іншої людини, а також причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечним наслідком. У контексті створення небезпеки для здоров'я іншої людини як небезпеки заподіяння тяжких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень варто вказати, що оскільки у чинному КК України необережне легке тілесне ушкодження не є криміналізованим, то відповідно не є доцільним встановлення кримінальної відповідальності за необережне створення небезпеки заподіяння легкого тілесного ушкодження. Оскільки ж за необережне тяжке та середньої тяжкості тілесне ушкодження передбачена кримінальна відповідальність, то доцільно передбачити її й у випадку необережного створення небезпеки;

- суб'єкт складу такого кримінального правопорушення – спеціальний. Це фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, а також зобов'язана дотримуватися певних правил, які вона порушила;

- суб'єктивна сторона загального складу делікту створення небезпеки характеризується необережною формою вини [3, с. 182–183].

Що стосується санкції зазначеної вище статті, то у ній вид і розмір покарання повинні бути нижчими, ніж у випадку необережного заподіяння реальної істотної шкоди життю чи здоров'ю особи (йдеться про вбивство

через необережність та необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження). Тобто має бути дотриманий своєрідний «баланс» між видами і розмірами покарання, що передбачені у ч. 1 ст. 119 КК України та ст. 128 КК України, а також у цьому загальному складі делікту створення небезпеки. Так, відповідно до ч. 1 ст. 119 КК України вбивство, вчинене через необережність, карається обмеженням волі на той самий строк, а у ст. 128 КК України вказано, що необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк [8]. Отже, у цих статтях КК України передбачено такі види покарань як обмеження волі, позбавлення волі (у разі заподіяння реальної істотної шкоди життю особи), а також громадські роботи, виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі (у разі заподіяння реальної істотної шкоди здоров'ю особи). Оскільки створення небезпеки заподіяння істотної шкоди є менш суспільно небезпечним, ніж заподіяння реальної істотної шкоди, то розмір покарання у першому випадку має бути відповідно менш суворим, ніж у другому випадку. Крім цього, за створення небезпеки недоцільно застосовувати покарання у виді позбавлення волі, адже це один з найбільш суворих видів покарання. Буде найбільш доречно у пропонованій вище статті за кількістю видів основних покарань передбачити альтернативну санкцію з такими видами покарань як штраф, громадські роботи, виправні роботи, обмеження волі. Відповідно суд залежно від конкретних обставин справи, а також того, якому саме об'єкту кримінально-правової охорони була створена небезпека, зможе обрати один вид основного покарання. Така альтернативність видів покарань зумовлена ще й необхідністю уникнення ситуацій, коли суспільно небезпечне діяння буде вчинено окремими категоріями осіб, яким певні види покарань не можуть бути призначені у зв'язку з прямою вказівкою законодавця. Щодо розміру зазначених видів покарань, то потрібно зменшити нижню межу тих видів покарань, які передбачені у випадку реального необережного заподіяння істотної шкоди життю чи здоров'ю особи. Тому у статті, в якій буде передбачено загальний склад делікту створення небезпеки, варто встановити таку санкцію: «...карається штрафом до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років» [3, с. 184].

У контексті можливості доповнення КК України загальним складом делікту створення небезпеки варто обдумати чи не призвело б це до правової невизначеності.

Так, те, що у загальному складі делікту створення небезпеки буде відсутній, наприклад, спосіб чи обстановка вчинення суспільно небезпечного діяння, ще не означає, що це спричинить правову невизначеність. Адже у цьому складі буде передбачено суспільно небезпечне діяння, яке за своєю природою може призводити до створення небезпеки, і внаслідок вчинення якого створюється така небезпека, а тому не обов'язково ще вказувати спосіб чи обстановку вчинення цього діяння. Достатньо буде вже того, що внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння була створена небезпека. Суспільна небезпека такого діяння зумовлюється його суспільно небезпечними наслідками, а також особливою цінністю об'єкта кримінально-правової охорони, для якого створюється небезпека. Крім цього, як уже було зазначено вище, у тексті кримінального закону недоцільно та й, мабуть, практично неможливо вказати усі спеціальні правила, порушення яких призведе до створення небезпеки для об'єктів кримінально-правової охорони. Лише у найбільш поширених випадках порушення

спеціальних правил поведінки з певними джерелами небезпеки доцільно передбачати спеціальні склади деліктів створення небезпеки, використовуючи бланкетні диспозиції. Проте, це не має бути масовим явищем [2, с. 128]. Тобто у спеціальних складах деліктів створення небезпеки законодавець може конкретизувати певні ознаки складу кримінального правопорушення (наприклад, спосіб чи обставини вчинення кримінального правопорушення), зокрема, коли такі ознаки будуть підвищувати суспільну небезпеку кримінального правопорушення, або ж у тих випадках, коли це досить поширена поведінка, яка часто зустрічається на практиці, а тому доцільним є сформулювати спеціальний склад кримінального правопорушення.

Також варто звернути увагу на позицію З. А. Загінній-Заболотенко про те, що невизначеність у тексті КК України не завжди є дефектом правового регулювання. На думку дослідниці, прояв невизначеності може бути й позитивним, коли відносно невизначеність кримінально-правового припису використовується законодавцем цілеспрямовано як своєрідний прийом нормотворчої техніки, що дає змогу кримінально-правовій нормі бути гнучкою та знизити рівень невизначеності кримінально-правового регулювання. Основне завдання – це відшукати оптимальний баланс між формалізацією КК України, що забезпечує його стабільність, і гнучкістю кримінально-правового припису, що зумовлює динамічний розвиток КК України. Зокрема, наявність невизначеного контенту (змісту) дає змогу забезпечити, з одного боку, стислість, компактність тексту КК України, а з іншого – повноту регламентації кримінально-правових відносин [6, с. 78].

На цьому наголошує і Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, у рішенні у справі «The Sunday Times v. the United Kingdom» ЄСПЛ вказує, що хоча визначеність у законі є дуже бажаною, однак вона може спричинити надмірну жорсткість, у той час як закон повинен мати змогу не відставати від обставин, що змінюються. Відповідно, багато законів неминуче сформульовано за допомогою термінів, які є більш чи менш невизначеними, і тлумачення та застосування яких є завданням практики (п. 49) [19]. Про це йдеться й у п. 31 рішення у справі «Hashman and Harrup v. the United Kingdom» [15].

Тому, з урахуванням наведеного вище, можна стверджувати, що доповнення КК України загальним складом делікту створення небезпеки не призведе до правової невизначеності. Навпаки, такий загальний склад делікту створення небезпеки стане проявом забезпечення повноти кримінально-правового регулювання у частині захищеності особливо цінних об'єктів кримінально-правової охорони від небезпеки. До того ж наявність у КК України загального складу делікту створення небезпеки допоможе забезпечити стабільність кримінального закону під час динамічного розвитку суспільних відносин, у процесі якого щоразу з'являються нові джерела небезпеки, поведінки з якими потребує дотримання спеціальних правил.

Потрібно ще зазначити, що доповнення КК України загальним складом делікту створення небезпеки не призведе до надмірної криміналізації, оскільки ним будуть охоплюватися ті діяння, які не охоплюються спеціальними складами, що вже передбачені в КК України. Крім цього, у такому складі кримінальна відповідальність буде передбачена за створення небезпеки не для всіх об'єктів кримінально-правової охорони, а лише для найбільш важливих – життя та здоров'я особи, які є особливо цінними та потребують посиленого захисту, оскільки вони за своєю природою є досить «крихкими», тобто їм можна легко заподіяти істотну шкоду, яка часто може бути незворотною або ж на відновлення такого об'єкта до попереднього стану буде потрібно багато часу чи ресурсів. Адже відсутність загального складу делікту створення небезпеки призводить до певних прогалин у кримінально-правовій охороні цих об'єктів [2, с. 128]. Також, коли встановлюється

кримінальна відповідальність за створення небезпеки для життя і здоров'я особи, то йдеться про посилений захист саме фізичних прав людини. А оскільки, як наголошує П. М. Рабінович, здійснення цих прав задовольняє найважливіші, базові, визначальні потреби людини у забезпеченні її біологічного, «тілесного» існування, виживання, безпечного психофізичного розвитку, то у разі порушення, руйнації, ліквідації прав цієї групи втрачають сенс, зводяться нанівець будь-які права людини, що належать до інших груп [13, с. 14]. Відповідно спочатку є сенс захищати саме життя та здоров'я особи як природні права людини, зокрема, забезпечувати для них посилений рівень кримінально-правової охорони.

Висновки. Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що одним із шляхів вдосконалення чинного КК України є доповнення його загальним складом делікту створення небезпеки. Відповідно варто доповнити КК України ст. 129-1 «Створення небезпеки для життя чи здоров'я іншої людини» такого змісту: «Порушення спеці-

альних правил особою, яка зобов'язана їх дотримуватися, що створило небезпеку для життя іншої людини, а також небезпеку заподіяння такій людині тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, – карається штрафом до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років».

Загалом ця нова стаття могла б заповнити прогалини, які наявні у чинному КК України, адже загальний склад делікту створення небезпеки можна вважати проявом забезпечення повноти кримінально-правового регулювання щодо кримінальної відповідальності за створення небезпеки, зокрема, у частині забезпечення захищеності особливо цінних об'єктів кримінально-правової охорони від небезпеки, а також це допоможе забезпечити стабільність кримінального закону під час динамічного розвитку суспільних відносин, у процесі якого щоразу з'являються нові джерела небезпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк Н. О. Фактична помилка та поставлення в небезпеку в ході диференціації кримінальної відповідальності за незакінчений злочин. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 286–290.
2. Бурачинська Ю. Загальний склад делікту створення небезпеки: за чи проти? *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи* : матеріали XXII Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції (28 квітня 2023 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023. С. 126–129.
3. Бурачинська Ю. Б. Створення небезпеки як ознака складу кримінального правопорушення у кримінальному праві України : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Львів, 2023. 281 с.
4. Висновок на проект Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf> (дата звернення: 28.07.2024).
5. Загиней-Заболотенко З. Невизначеність тексту Кримінального кодексу України: «стратити не можна помилувати». *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 4. С. 72–85.
6. Загиней-Заболотенко З. Невизначеність vs визначеність кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 67–80.
7. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.07.2024).
8. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.07.2024).
9. Кримінальний кодекс України (проект) станом на 30 грудня 2022 року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/12/30/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-30-12-2022.pdf> (дата звернення: 28.07.2024).
10. Кримінальний кодекс України (проект) станом на 30 січня 2023 року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf> (дата звернення: 28.07.2024).
11. Кримінальний кодекс України (проект) станом на 22 травня 2023 року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf> (дата звернення: 28.07.2024).
12. Кримінальний кодекс України (проект) станом на 02 липня 2024 року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/07/03/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-stanom-na-02-07-2024.pdf> (дата звернення: 28.07.2024).
13. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 10–16.
14. Criminal Code of Canada. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf> (дата звернення: 29.07.2024).
15. Hashman and Harrup v. the United Kingdom. 25.11.1999. Application no. 25594/94. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-58365%22%7D>
16. Kodeks karny. Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> (дата звернення: 29.07.2024).
17. Penal Code. 22. 07. 1992. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/df/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf (дата звернення: 29.07.2024).
18. Spurgeon W. A., Fagan T. P. Criminal Liability for Life-Endangering Corporate Conduct. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1981. № 72. P. 400–433.
19. The Sunday Times v. the United Kingdom. 26.04.1979. Application no. 6538/74. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57584%22%7D>